

Examen HAVO
2019

tijdvak 1
donderdag 16 mei
13.30 - 16.30 uur

Nederlands

Bij dit examen hoort een bijlage.

Achter dit examen is een erratum opgenomen.

Achter het correctievoorschrift is een aanvulling op het correctievoorschrift opgenomen.

Dit examen bestaat uit 40 vragen.

Voor dit examen zijn maximaal 63 punten te behalen.

Voor elk vraagnummer staat hoeveel punten met een goed antwoord behaald kunnen worden.

Beantwoord de open vragen in correct Nederlands.

Geef niet meer antwoorden (zinnen, redenen, voorbeelden e.d.) dan er worden gevraagd. Als er bijvoorbeeld één zin wordt gevraagd en je antwoordt met meer dan één zin, dan wordt alleen de eerste zin in de beoordeling meegeteld.

Tekst 1 Nooit meer niksdoen

- 1p 1 In regels 20-21 wordt gesproken van “Het fenomeen”.
Wat wordt daarmee bedoeld?

Tekst 1 kan worden onderverdeeld in vier delen. Deze achtereenvolgende delen kunnen van de volgende kopjes worden voorzien:

Deel 1: Uitleg van fomo

Deel 2: Verklaringen voor fomo en de rol van sociale media daarin

Deel 3: Beter leren omgaan met fomo en sociale media

Deel 4: Belofte

- 1p 2 Bij welke alinea begint deel 2?

- 1p 3 Bij welke alinea begint deel 3?

“In het JWT-onderzoek gaf bijna twee derde van de ondervraagden aan op Facebook en Twitter aan imagebuilding te doen.” (regels 102-105)

- 1p 4 Waartoe leidt volgens Sherry Turkle deze imagebuilding uiteindelijk?

A competitiedrang en na-ijver

B een identiteit die niet helemaal echt is

C jaloers zijn op andermans leven

D vervreemding van onszelf

“Ik denk zelfs dat we jaloers zijn op onze eigen online identiteit.” (regels 135-137)

- 1p 5 Hoe komt het dat we jaloers zijn op onze eigen online identiteit?

Baseer je antwoord op de alinea's 4 en 5.

Geef antwoord in een of meer volledige zinnen.

In tekst 1 wordt de vergelijking gemaakt met een kale kerstboom (regels 151-152).

- 1p 6 Geef aan waar een ‘kale kerstboom’ symbool voor staat, volgens tekst 1.

Geef antwoord in een of meer volledige zinnen.

We ontlenen volgens Brouwer waarde aan ons profiel op sociale netwerken: “Die waarde is echter van korte duur.” (regels 162-163), zegt hij.

- 1p 7 Hoe komt het volgens Brouwer dat die waarde van korte duur is?

A Er zijn te veel nieuwe evenementen.

B Onze consumptiesnelheid is hoog.

C Onze identiteit is lastig te versieren.

D Sociale media zijn erg vluchtig.

2p 8 “We hebben dus steeds nieuwe versieringen nodig.” (regels 166-168)
Wat is volgens alinea 5 een positief gevolg en wat is een negatief gevolg van deze voortdurende behoefte aan nieuwe versieringen?
Geef antwoord in een of meer volledige zinnen.

1p 9 “Er is steeds meer informatie beschikbaar, maar tegelijkertijd zijn we steeds slechter geïnformeerd”. (regels 191-194)
Wat is volgens de tekst de belangrijkste oorzaak voor dit verschijnsel?
A Concentratieproblemen leiden ertoe dat mensen niet goed meer lezen.
B Doordat er zoveel nieuws op ons afkomt, nemen we het oppervlakkig tot ons.
C Mensen hechten tegenwoordig minder waarde aan nieuws en meningen.
D We komen tijd en energie tekort om informatie op juistheid te kunnen schatten.

De deskundigen Paul Zak en Sherry Turkle geven in alinea 7 ieder een eigen opvatting over fomo als een mogelijke verslaving.
Hieronder staat in een schema een onvolledige samenvatting van hun opvattingen.

Paul Zak	beweert... 1
	want... 2
	en dat doet verlangen naar meer.
Sherry Turkle	vindt... 3
	want dan klinkt de roep om die verslavende sociale netwerken uit te bannen
	en dat kan niet want ...4
	dus... 5

3p 10 Vul het schema aan.
Neem de nummers over en schrijf je antwoord achter de nummers.
Zorg dat er correcte zinnen ontstaan en gebruik voor je antwoord niet meer dan 60 woorden.

tekstfragment 1

Het goede voornemen voor het nieuwe jaar: JOMO

(1) Waarschijnlijk lijdt mijn hele generatie en misschien die daarboven inmiddels ook aan fomo, oftewel de *fear of missing out*. Maar vanaf nu wordt het anders. Vanaf nu gaat ons voornemen wel lukken. We gaan minder rusteloos en bewusteloos over internet struinen, en ook weer eens gewoon over straat. Volgend jaar wordt namelijk het jaar waarin we, volgens de mensen die verstand hebben van de toekomst, 'jomo' ontdekken: de *joy of missing out*. Hoe fijn en rustig het eigenlijk is, als je alles mist. Het genot van net te laat zijn, van er niet bij zijn en het pas later zien op Facebook. Of helemaal niet, want zo boeiend was het eigenlijk helemaal niet.

(2) Mijn goede voornemen om minder te facebooken gaat morgen opnieuw van start. Ook lees ik 's avonds en 's nachts geen berichten of mails meer die binnenkomen (ja, serieus, er komen 's nachts berichten of mails binnen). Ik ga op zoek naar die 'joy'. Als het wat is, zal ik het u laten weten.

naar: Pauline Bijster

uit: www.hpdetijd.nl, 9 januari 2014

De auteur van tekst 1 legt zichzelf een bepaalde beperking op. De auteur van tekstfragment 1 doet dat ook. Deze beperkingen lijken bedoeld om de nadelige invloeden van fomo te verminderen.

- 2p 11 Welke auteur laat al doorschemeren dat die zelf opgelegde beperking moeilijk te handhaven zal zijn?
Ondersteun je antwoord door een zin te citeren uit tekstfragment 1 of de laatste alinea van tekst 1 waaruit dit blijkt.
- 2p 12 Wat is de hoofdgedachte van tekst 1?
- A De door smartphones en sociale media toegenomen negatieve gevolgen van fomo kunnen worden beperkt als mensen leren omgaan met de enorme hoeveelheid informatie die tegenwoordig op ze afkomt.
 - B Druk bezig waren mensen altijd al, maar door de opkomst van smartphones en sociale media lijden vooral jongeren die erbij willen horen aan fomo.
 - C Fomo door sociale mediagebruik is een verslaving, maar mensen kunnen niet zonder sociale netwerken en moeten dus leren met de diverse digitale prikkels om te gaan.
 - D Mensen zijn kuddedieren, willen erbij horen, zijn van nature nieuwsgierig en steken elkaar aan met hun reacties, waardoor ze het risico lopen op fomo.

Tekst 2 Stappen in je woonkamer

- Alinea 2 bevat een constatering, gevolgd door een uitwerking.
- 1p 13 Van welk type uitwerking is sprake in alinea 2?
Er is sprake van een uitwerking op basis van
- A een vergelijking.
 - B kenmerken of eigenschappen.
 - C oorzaak en gevolg.
 - D voorbeelden.

- In alinea 3 wordt gebruik gemaakt van het argumentatieschema op basis van autoriteit.
- 1p 14 Leg uit waar dit uit blijkt.
Geef antwoord in een of meer volledige zinnen en gebruik voor je antwoord niet meer dan 15 woorden.

- “Een sterkere aanwijzing voor de populariteit van thuisblijven is de weergave van uitgaan in populaire cultuur.” (regels 45-47)
Een kritisch lezer kan een van de volgende drogredenen vinden in de redenering in deze alinea: cirkelredenering, overhaaste generalisatie, persoonlijke aanval, vals dilemma of vertekenen van een standpunt.
- 2p 15 Noem de drogreden en leg uit wat er niet zou kloppen in de argumentatie.
Geef antwoord in een of meer volledige zinnen en gebruik voor je antwoord niet meer dan 30 woorden.

- In tekst 2 wordt gesteld dat uitgaan steeds minder populair en thuisblijven steeds populairder wordt.
Alinea 5 is te lezen als een alinea die bestaat uit twee toegevingen bij die stelling, die genuanceerd en/of weerlegd worden.
- 4p 16 Vul het onderstaande schema aan.
Noteer de nummers met letters en zet daar je antwoord achter.
Geef geen voorbeelden.

Stelling: Uitgaan wordt steeds minder populair en thuisblijven steeds populairder.	
toegeving	nuancering of weerlegging van de toegeving
1a	1b
2a	2b

Vanaf alinea 7 geeft de tekst drie algemene verklaringen voor de toenemende populariteit van thuisblijven.

- 3p 17 Noteer die algemene verklaringen en nummer ze.
Geef antwoord in een of meer volledige zinnen en gebruik voor je antwoord niet meer dan 50 woorden.

“Het grootste risico dat je loopt, schrijft Young, is dat je bezorgde eten klef is of dat die ene aflevering tegenvalt.” (regels 111-114)

- 1p 18 Met welk woord kan de gevoelswaarde die uit dit citaat van Young spreekt, het best omschreven worden?

A bezorgdheid
B opluchting
C spot
D verwondering

- 1p 19 Hoe is alinea 9 het best te typeren?
als een alinea waarin

A een positieve conclusie wordt getrokken over de toekomst
B een sombere toekomstverwachting wordt gerelativeerd
C scenario's voor de toekomst tegen elkaar afgewogen worden
D vragen over de toekomst aan de lezer gesteld worden

“Jaar van schrijven: 1987.” (regel 138)

- 1p 20 Welk verschijnsel uit alinea 9 wordt met de slotzin van tekst 2 onderbouwd?

Geef antwoord in een of meer volledige zinnen.

- 2p 21 Welke omschrijving verwoordt het best de hoofdgedachte van tekst 2?

A Thuisblijven is de huidige trend, maar bepaalde uitgaansgelegenheden blijven populair en naar verwachting kiezen mensen op termijn weer vaker voor uitgaan.
B Thuisblijven wint, onder invloed van tv-series en andere uitingen van populaire cultuur, steeds meer aan populariteit terwijl sociale media steeds minder invloed krijgen.
C Thuisblijven wordt momenteel steeds populairder omdat mensen behoefte hebben aan de veiligheid van de eigen omgeving en via sociale media voldoende contact hebben met elkaar.
D Thuisblijven wordt steeds meer sociaal geaccepteerd, omdat mensen behoefte hebben aan veiligheid, maar tegelijkertijd worden uitgaansgelegenheden nog altijd goed bezocht.

Tekst 1 en 2 Overkoepelende vragen

In tekst 2 gebruiken mensen sociale media met een ander doel dan in tekst 1.

- 2p **22** Wat is het doel in tekst 1 en wat in tekst 2?
Geef antwoord in een of meer volledige zinnen.

“De mens is een kuddedier en dat heeft sociale implicaties’, zegt Jaap van Ginneken, massapsycholoog en schrijver van *Het enthousiasmevirus*.” in tekst 1 (regels 63-66)

- 2p **23** Past de thuisblijftrend uit tekst 2 wel of niet in de theorie van Jaap van Ginneken? Leg uit waarom.
Geef antwoord in een of meer volledige zinnen en gebruik voor je antwoord niet meer dan 30 woorden.

In alinea 2 van tekst 2 wordt besproken dat mensen bepaalde foto’s via sociale media delen.

- 1p **24** Welke deskundige uit tekst 1 verklaart het best waarom mensen de neiging zouden hebben tot het delen van foto’s?
A marketingbureau JWT in alinea 2
B Jaap van Ginneken in alinea 3
C Sherry Turkle in alinea 4
D Robin Brouwer in alinea 5
E Paul Zak in alinea 7

Tekst 3 Vermijdbare risico’s?

Tekst 3 wordt vooral in het begin gekenmerkt door een spottende toon. Dat blijkt uit woordgroepen als: “verdraaid goed nieuws” (regel 1), “naast een uitstekend scrabblewoord” (regels 8-9) en “een voxpopje bij met blij sportschoolsenioren” (regels 17-18).

- 2p **25** Citeer uit de alinea’s 2 en 3 vier andere voorbeelden van woorden of woordgroepen die qua toon in dit rijtje passen.

In de alinea’s 1 en 2 wordt het resultaat van een onderzoek genoemd en wordt besproken welke gegevens tot dit resultaat leiden.

- 4p **26** Vat het resultaat en de gegevens die daartoe leiden samen.
Geef antwoord in een of meer volledige zinnen en gebruik voor je antwoord niet meer dan 55 woorden.

- 2p **27** Formuleer het centrale standpunt van de tekst.
Geef antwoord in een of meer volledige zinnen en gebruik voor je antwoord niet meer dan 15 woorden.

In de alinea's 4 en 5 wordt gebruikgemaakt van argumentatie op basis van voorbeelden.

- 1p **28** Welk type argumentatieschema wordt in de alinea's 4 en 5 nog meer gebruikt?
Er wordt ook gebruikgemaakt van argumentatie op basis van
- A autoriteit.
 - B oorzaak en gevolg.
 - C vergelijking.
 - D voor- en nadelen.

“Bovendien is opwaartse mobiliteit niet per se gratis of gezond”.
(regels 97-98)

- 1p **29** Leg uit waardoor volgens alinea 7 opwaartse mobiliteit niet per se gratis is.
Geef antwoord in een of meer volledige zinnen en gebruik voor je antwoord niet meer dan 20 woorden.

- 1p **30** Waarom zou het volgens tekst 3 bezwaarlijk zijn om steeds meer zaken als leefstijl te beschouwen?
Dat is bezwaarlijk omdat
- A mensen dan de schuld krijgen van iets waar ze niets aan kunnen doen.
 - B minderbedeelden te hard moeten knokken voor een hoge opleiding.
 - C niet alle mensen in staat zijn om het hoogst haalbare te bereiken.
 - D steeds meer ziekten worden gezien als onvermijdelijk.

tekstfragment 2

(1) Internationale wetenschappers constateerden de afgelopen jaren steeds opnieuw dat het aantal gevallen van dementie minder snel stijgt dan voorspeld en schreven dat toe aan beschermende maatregelen tegen hart- en vaatziekten. Doordat ouderen vaker medicijnen slikken tegen een hoge bloeddruk en een te hoog cholesterolpeil, zo was het idee, houden zij de aanvoerroutes naar hun hoofd schoner en dat scheelt in het verval.

(2) Het bewijs voor de stelling moest komen uit gerandomiseerd onderzoek van het Amsterdams Medisch Centrum (AMC), waarbij ouderen in twee groepen werden verdeeld en lang werden gevolgd. De helft werd iedere vier maanden uitgebreid gecontroleerd. Hun bloeddruk en cholesterol werden in de gaten gehouden, ze kregen dieettips, werden gestimuleerd om te bewegen, en konden begeleiding krijgen bij het stoppen met roken. De andere helft van de deelnemers kreeg de standaardzorg van de huisarts.

(3) Na ruim zes jaar was in de groep met de extra vaatzorg 6,5 procent van de ouderen dement geworden, tegenover 7 procent in de groep zonder begeleiding. Dat verschil was niet significant, en kan dus op toeval berusten. Een tegenvallend resultaat, erkent onderzoeksleider Pim van Gool, hoogleraar neurologie in het AMC. "Dit was niet waarop we hadden gehoopt."

*naar: Ellen de Visser
uit: de Volkskrant, 27 juli 2016*

In tekstfragment 2 wordt een mogelijke verklaring geopperd voor het minder optreden van dementie, die niet voorkomt in tekst 3.

- 2p 31 Leg uit wat die mogelijke verklaring inhoudt.
Geef antwoord in een of meer volledige zinnen en gebruik voor je antwoord niet meer dan 20 woorden.

Tekst 3 en tekstfragment 2 verschillen van elkaar wat betreft de mogelijkheid om dementie te voorkomen.

- 2p 32 Leg uit wat dat verschil tussen tekst 3 en tekstfragment 2 inhoudt.
Geef antwoord in een of meer volledige zinnen en gebruik voor je antwoord niet meer dan 50 woorden.

Hieronder staan zes zinnen die gebaseerd zijn op tekst 3:

- 1 Opleidingsniveau is geen leefstijl die je kunt kiezen.
- 2 Niet iedereen heeft de capaciteiten om een hoge opleiding te volgen.
- 3 Mensen betalen ook een verschillende prijs voor opwaartse mobiliteit.
- 4 Een hoge opleiding voor kansarmen bleek in de VS tot een veroudering in het DNA te leiden.
- 5 Je hebt minder invloed op het tegengaan van dementie dan uit het nieuws blijkt.
- 6 Daarnaast is ook niet elke ziekte te voorkomen.

- 2p **33** Welke drie zinnen moet je in ieder geval opnemen in een korte samenvatting van tekst 3?
Noteer de nummers van je antwoord.

Tekst 4 Beetje inkomensverlies?

“Als je een uitgekleden werkloosheidsuitkering krijgt met 70 procent van het minimumloon, ja, dan mag je piepen.” (regels 4-7)

- 1p **34** Waarom mag je in dit geval wél klagen, volgens de tekst?
Baseer je antwoord op alinea 1 van tekst 4.
Geef antwoord in een of meer volledige zinnen.

“Er was geen massaal protest tegen het korten op de ontwikkelingshulp.” (regels 13-15)

- 1p **35** Formuleer in eigen woorden wat met dit voorbeeld wordt geïllustreerd.
Baseer je antwoord op alinea 1.
Geef antwoord in een of meer volledige zinnen.

In alinea 2 wordt het standpunt van de tekst gepresenteerd dat in het vervolg van de tekst beargumenteerd wordt.

- 1p **36** Formuleer dit standpunt in eigen woorden.
Geef antwoord in een of meer volledige zinnen.

In alinea 4 wordt een argument gegeven om niet te bezuinigen op de wetenschap.

- 1p **37** Wat is dat argument?
Geef antwoord in een of meer volledige zinnen en gebruik voor je antwoord niet meer dan 10 woorden.

“zeker als je ziet hoe goed Nederlandse wetenschappers het in de wereld doen.” (regels 58-60)

- 1p 38 Wat is de functie van dit zinsdeel ten opzichte van de rest van de zin?
- A argument
 - B constatering
 - C verklaring
 - D voorbehoud
- 1p 39 Welk van de onderstaande beschrijvingen geeft de functie van alinea 5 ten opzichte van de alinea's 2 tot en met 4 het best weer?
Alinea 5 bevat een
- A herhaling van het standpunt uit de voorafgaande argumentatie.
 - B samenvatting van de eerder beschreven situatie.
 - C tegenargument met weerlegging bij de voorafgaande argumentatie.
 - D verklaring voor de eerder beschreven situatie.
- 2p 40 Welke van onderstaande uitspraken geeft de hoofdgedachte van tekst 4 het best weer?
- A Als er bezuinigd wordt op kunst en wetenschap zal dat voor mensen op lange termijn schadelijker zijn dan een lager maandinkomen.
 - B Als er gekort wordt op kunst en wetenschap protesteren mensen niet, maar als het inkomen daalt, is er commentaar.
 - C Als er op kunst en wetenschap steeds verder wordt bezuinigd, zal dit nadelige gevolgen hebben voor de economie.
 - D Als het kabinet economisch winstdenken blijft bevorderen, gaat dit ten koste van kunst en wetenschap.

Bronvermelding

Een opsomming van de in dit examen gebruikte bronnen, zoals teksten en afbeeldingen, is te vinden in het bij dit examen behorende correctievoorschrift, dat na afloop van het examen wordt gepubliceerd.

Nederlands havo

Centraal examen havo

Tijdvak 1

Opgaven

Aan de secretarissen van het eindexamen van de scholen voor havo,

Bij het centraal examen Nederlands havo op donderdag 16 mei, aanvang 13.30 uur, moeten de kandidaten de volgende mededeling ontvangen. Deze mededeling moet bij het begin van de zitting worden voorgelezen en/of aan de kandidaten worden uitgereikt.

Op **pagina 5**, moet **vraag 16** worden overgeslagen. Streep deze vraag door.

Namens het College voor Toetsen en Examens,

drs. P.J.J. Hendrikse,
voorzitter